

Aster ageratoides 'Asran'. Een haag van deze gecultiveerde herfstaster geeft een prachtige lilablauwe kleur aan de tuin in september/oktober. Evenals de inheemse Zeeaster rijk aan pollen en nectar. Op zonnige dagen vind je er veel bijen op, maar ook andere insectensoorten, die in een warme herfst nog volop actief zijn.

Aster (*Aster L.*)

Hennie Oude Essink

Herkomst en soorten

Het geslacht Aster maakt deel uit van de omvangrijke familie van de Compositen, die voor talloze bestuivende insecten uitermate belangrijk is.

Tot het geslacht behoren ruim 450 soorten die vooral voorkomen in Oost-Azië en Noord-Amerika. Europa kent vier oorspronkelijke soorten en daarvan heeft Nederland slechts één inheemse vertegenwoordiger: *Aster tripolium* (Zeeaster of Zulte in het Nederlands afb.1) De plant heeft een lange bloeitijd van juni tot september en is meer dan andere soorten rijk aan pollen en nectar.

Daarnaast hebben wij meerdere Aster-soorten die geïmporteerd zijn uit Noord-Amerika of Azië en onze tuinen sieren met haar vele teeltvarianten. Sommige ervan raakten verwilderd en zijn steeds meer tot onze flora gaan behoren.

Uit Azië stamt de *Aster Ageratoides* (afb. 2), de voor ons zo belangrijke herfst-aster, die in september en oktober bloeit en eveneens rijk is aan pollen en nectar;

evenals Zulte krijgt ook zij in de drachtplantengids van Koster de hoogste waardering: N/P 5.

De soort kent een vijftal rassen; op afb.2 staat de witte variant 'Ashvi', de overige afbeeldingen laten het lilablauwe ras 'Asran' zien.

Van andere soorten, waarvan weer vele cultivars zijn afgeleid, is de drachtwaarde misschien minder spectaculair maar toch zijn vele ervan een goede aanvulling op het herfstmenu voor onze bijen, hommels en vlinders, totdat de vorst een einde maakt aan het seizoen. Om de voornaamste te noemen: *Aster Amellus* (Bergaster) uit Midden- en Oost-Europa; anderen rekenen ook deze onder de herfstasters. Uit Noord-Amerika komen van oorsprong soorten als: *Aster novi-belgii* (Nieuwnederlandse aster) – *A. laevis* (Gladde aster) – *A. lanceolatus* (Lancetbladige aster); deze zijn bij Koster en anderen gewaardeerd op N/P = 3 met nadruk op de pollenleverantie. Rassen op deze soorten geteeld zijn talrijk en er komen er steeds meer bij: lage en hoge planten; kleine en grote bloemen in

allerlei kleurvarianten. Alle soorten bieden in het late seizoen nectar en pollen aan bijen – vliegen – kevers – motten – vlinders.

Aster tripolium L. (Zulte; Zeeaster)

De Zeeaster is een zoutminnende plant; ook de naam Zulte duidt daar op. Je treft haar aan in alle kustgebieden van Europa; zij is de bewoonster van schorren en zilte vochtige bodems. Zij groeit op zoutachtige vochtige plaatsen: in de uiterwaarden van de grote rivieren, in het oude IJsselmeergebied, in de verlaten veengebieden.

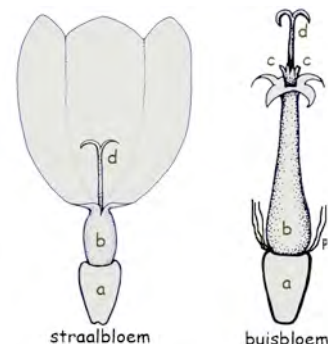
Op korte dikke wortelstokken komen krachtige onbehaarde en kale stelen omhoog, die reeds van onder af zijscheuten maken, wanneer de plant ruimte heeft; of die, waar ruimte ontbreekt, alleen van boven vertakken tot een brede struikachtige plant. Afhankelijk van de omgeving wordt de plant 10-90 cm hoog. De talrijke hoofdjes vormen een schermvormige pluim. De stralende randbloemen ('straalbloemen') zijn wit, lila of blauw; soms ontbreken zij. Het hart bestaat uit 'buisbloe-

Afb. 1 Zeeaster of Zulte. Onze enige inheemse aster is een zomerbloeier.

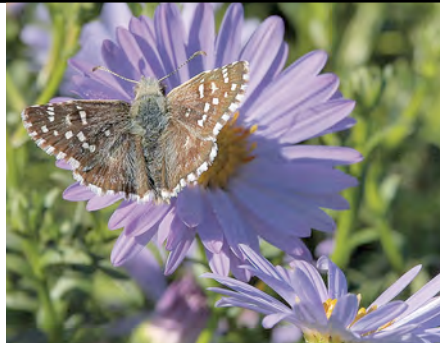
Afb. 2 Aster ageratoides 'Ashvi'; een witte variant van de herfstaster.

Afb. 3 Bloemtekening (tekening uit Weeda c.s. Oec. Flora IV, 27)

Afb. 4 De herfstaster trekt veel bijen aan met haar ruime aanbod van nectar en pollen.

Afb. 5 De in onze streek vrij zeldzame vlinder van de Dikkopjesfamilie.

Afb. 6 Icarusblauwtjes: links het mannetje (hemels blauw); rechts het vrouwtje.

men' en is geel. Na de bloei ontstaan langwerpige bruine zaden die, hangend aan een draadparapluitje, de oorspronkelijke pappus (afb.3 p), door water of wind worden verspreid. Na de ontkieming wordt in het eerste jaar een rozet gevormd; in het tweede jaar groeit de steel en gaat deze bloeien. Ook op winterknoppen komen planten omhoog, die dan één- of meerjarig zijn. Het langwerpige blad is dik en vlezig; het bevat veel vocht om het zoutgehalte van de plant te regelen. Het wordt als groente gegeten.

Gelukkig de imker die een kolonie Zulte in zijn buurt heeft; de bloemen leveren rijkelijk nectar en pollen. Vroeger werd de plant ook in cultuur gebracht als sierplant tot zij werd verdrongen door de Herfst-aster; tegenwoordig kweekt men haar weer om er gezonde groente van te telen.

Bloem

De bloeiwijze van de Aster is een, op steeltjes staande, schermvormig gerangschikt geheel van hoofdjes. Het hoofdje is een schijnbloem en is zelf samengesteld uit meerdere bloempjes. Het gele hart bestaat uit een geheel van buisbloemen, die van buiten naar binnen open gaan. Op de buitenste rand van het hoofdje staat één rij van straalbloemen, waarvan de kleur sterk afwijkt van het gele hart; zij zijn

meestal lila, violet, roze, lichtblauw, bleekpaars, maar ook wit. Zij zijn het die in eerste instantie, van enige afstand, de bestuivers lokken. Met name hommels reageren op dit kleurcontrast; bijen worden eerder door het geel aangetrokken.

Het tweeslachtige buisbloempje (zie de bloemtekening buisbloem) heeft geen kelk; op de vlakke bodem van het hoofdje is het onderstandig vruchtbeginsel (a) ingeplant; op de top hiervan neemt een kring van haartjes (p = pappus) de plaats in van de bloemkelk; na rijping zal de vrucht hiermee wegzweven. Binnen de kring van haartjes staat op het vruchtbeginsel de 5-tallige kroon (b), die vergroeid is tot een buis en eindigt in 5 korte slipjes. Aan de voet van deze kroonbuis staan op korte steeltjes vijf meeldraden; de vijf langwerpige helmhokjes zijn met haar randen tot een kokertje verkleefd en geven aan de binnenzijde het pollen vrij (c). De stijl groeit door het pollenkokertje heen en veegt met haar haartjes het stuifmeel naar buiten; op afb.4 zijn de witte pollenbolletjes duidelijk te zien. De twee lobben van het stempel (d) aan de top van de stijl zijn bij haar gang door het kokertje tegen elkaar gedrukt en kunnen het eigen stuifmeel niet opnemen. Eenmaal buiten het kokertje vouwen zij open; zij zijn pas ontvankelijk voor het pollen aan het einde van de

bloei. Kruisbestuiving en buurbestuiving vinden dan plaats. Als deze uitblijven, bij gebrek aan bestuivers, krullen zij zover om, dat zij het eigen pollen kunnen opnemen, dat met de stijl mee naar buiten is geveegd; even daarna sterft de bloem en valt af.

Het pollen in het korfje van de bij is geel tot oranje- of bruingeel. Op een kringweefsel aan de voet van de stijl wordt de nectar afgescheiden: goed bereikbaar, ook voor korttongige insecten.

Tot de regelmatige bezoekers behoren bijen, vliegen, wespen, kevers, motten en vlinders.

De stralende randbloemen (zie bloemtekening straalbloem) staan in één rij langs de rand van het hoofdje; ook bij haar is de kroon (b) in eerste instantie tot een buis vergroeid; de drie kroonblaadjes aan de buitenzijde evenwel zijn vervolgens doorgegroeid tot een langwerpige en breed lint, eindigend in drie slippen. Het pollenkokertje ontbreekt; alleen de tweelobbiggige stijl (d) komt naar buiten. Deze bloempjes zijn alleen vrouwelijk; soms ontbreekt ook de stijl en is de bloem geslachtsloos.

Wie op een zonnige herfstdag een haag herfstasters observeert, zal verbaasd zijn over de keur van bestuivers die zich aandienen; behalve bijen en vlinders valt het aantal wespensoorten op (afb. 4-9).

Afb. 7 Urntjeswesp; genoemd naar het vaasachtige kruijkje van modder en klei waarin zij rupsen depo-neert en haar eitje legt.

Afb. 8 De Dolkwesp komt uit Z.-Europa; zij legt haar eitjes ondergronds op de larve van de Neushoornkever en voedt zichzelf met nectar.

Afb. 9 Deze Hoornaar is op zoek naar vliegen, wespen, bijen of rupsen, die op de Aster rijkelijk voorhanden zijn.